

Owen Wright, *Music Theory in Mamluk Cairo, The Ġāyat al-Maṭlūb fī ‘İlm al-Adwār wa-’l-Ḍurūb by Ibn Kurr*, SOAS Musicology Series, Farnham and Burlington: Ashgate Publishing, 2014, ix+361 shf. ISBN 978-1-4094-6881-3

Owen Wright tarafından incelenen *Ġāyetü’l-Maṭlūb fī ‘İlm el-Edwār ve ed-Ḍurūb* adlı eser, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. İsa b. Hasan b. Kurr el-Bağdadî (bundan sonra İbn Kurr) tarafından yazılmıştır. Yazarın ifadesiyle bu kitap, “XIV. yüzyılın ilk yarısında Kahire’de müzik biliminin temsilcisi olarak değerlendirilen tek teorik metindir” (sayfa 1). Yazarımız Wright, Memlûk dönemi müzikologlarından İbn Kurr’un söz konusu eserinin; ritmik teorileri, biçimsel yapıları ve fasıla analizleri hakkında bilgi vermekle beraber, özellikle tetrakort türleri ve ölçümlerini öne çıkaran geleneksel Arap kuramsal çalışmalarından (sistematik metinlerden) nasıl farklılaştığını açıklamalarla ortaya koyar. Böylece eser, İbn Kurr’un farklılığını ortaya koyarken aynı zamanda Mısır uygulamalarını yansıtan özgün materyaller hakkında da bilgi verir. Wright, el-Kindî’den İbn Kurr’a Arap müzik teorisini genel hatlarıyla açıklar. Özellikle bölgesel farklılıklar olup olmadığı ve 1258 Moğol baskınından sonra Bağdatlı müzisyenlerin durumları ve yayılmaları üzerinde durarak Arap müzik kuramı tarihini çözer. Ardından Wright, İbn Kurr’un hayatı hakkında bilgi vererek, babasının 1258 Bağdat mültecilerinden olduğunu ve Memlûk Devleti’ne sığınarak Kahire’ye yerleştiğinden bahseder. Dolayısıyla İbn Kurr, 1282 yılında Kahire’de doğmuş, 1357 yılındaki ölümüne kadar burada yaşamıştır. *Ġāyetü’l-Maṭlūb* adlı eserinin kesin yazım tarihi belli olmamakla birlikte, XIV. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmıştır. el-Ömerî (*Mesâlikü’l-Ebsar*’da), es-Safedî (*Vâfi bi’l-Vefeyât*’ta) ve İbn Tagrıbirdî eserlerinde İbn Kurr’dan bahseden Memlûk müverrihlerindedir (sayfa 12-13).

Wright, Arapça yaklaşık yetmiş sayfalık ana metnin edisyonunu yapmıştır. İngilizce tercümesi yerine uygun yerlerde Arapça alıntılar ve bireysel ifadelerin çevirisini ayrıntılı bir şekilde yorumlamıştır. Bu yöntemle, açıklamanın içeriğe göre daha sadık olduğunu, zira aşırılığa kaçmadığını, sorunlu pasajlardan kaçındığını ve böylece daha büyük tutarlılık sağladığını iddia ederek çevirme yöntemine ilginç bir katkıda bulunmuştur (sayfa 25). Karşılaştırma kolaylığı için derkenarları ana metne bağlamıştır. Çalışma klasik İslam eserlerinde olduğu gibi besmele ile başlar, hamd u sena, Hz. Muhammed ve ailesine salavat ile devam eder. Eser, biri ritim diğeri biçim olmak üzere iki girişten (mukaddime) oluşur. İbn Kurr, eserinde tatbikattan (pratikten) daha çok kuramı (teoriyi) yüceltir ve kendinden öncekileri eleştirir. Sistemci metinlerde yaygın olduğundan daha fazla *ritim vurguya* önem verir ve başka hiç bir yerde olmayan *ritmik döngüleri* ortaya koyar. Kitabın üçüncü bölümünde Wright, el-Kindî’den itibaren *ritmik döngü teorisinin* (kuramının) izini sürer. Dokuz temel sistematik döngüyü/daireyi bir tabloda sunduktan sonra, İbn Kurr’un metninin açıklamasıyla devam eder. Enstrümental ve vokal ritim arasında

farklılaşmayı oldukça farklı bir terminoloji ile gösteren İbn Kurr, uzun açıklamalarla Horasan ritmini öne çıkarır ve ritimler arasındaki tuhaf farklılaşmayı on iki temel dairede ortaya koyar.

İbn Kurr'un metni açıkça müzik teorisine/kuramına odaklanmakla birlikte dördüncü bölümde (sayfa 95'den itibaren) kompozisyonun performansı (amel) üzerinde durur. Metne göre müzisyen, her birinin ayrı adı olan stratejileri benimseyerek, fakat daima sürdürerek ancak ileri gitmeden ve yarışmaya girmeden önerilen ritmi, katı bir şekilde takip edebilir veya onu çeşitlendirebilir (sayfa 107). Eser, ses perdelerinin dizisi gibi usullerle ilgili de bilgi verir. İbn Kurr'un yazdığı gibi usul, keyfi artıran belli bir tarzda karakterize edilmiş özel notalardan oluşur (sayfa 110). Bir kıstas olarak duygusal içerik kullanmakta İbn Kurr, çağdaşlarının çoğundan farklıdır. Bir kısmı İran menşeli olmak üzere pek çok usulün her biri, Batı notaları ile ve de sıklıkla portelerdeki notalarla tanımlanır. İbn Kurr'un metni, usul isimleri gibi Arap müziğindeki yerel farklılıklara da işaret eder. Son bölüm, özellikle İbn Kurr ile el-Urmavî ve el-Şirazî gibi sistemciler arasındaki karşılaştırmalara ayrılmıştır. Wright'ın sonuç kısmındaki son tahlili ise İbn Kurr'un sistemcilerin eserlerinden habersiz olduğu ancak sistemcilere başvurmadan da *Gayetü'l-Matlûb*'u tam olarak anlayabilmemizin mümkün olmadığını göstermektedir.

Bu ayrıntılı çalışma; geleneğin araştırmasını, kuram-tatbikat (teori-pratik) arasındaki farkı ve Batı müzik geleneği ile karşılaştırmasını içerir. Müziğin ham maddesi olan ses aralığının keşfi ve çalgılı kompozisyonun zıddına vokal kompozisyonlar üzerinde durur. Her şeye rağmen müzik, bütün yönleri ve çeşitleriyle kültürün diğerleri tarafından anlaşılmasına bir araç teşkil etmektedir.

Wright, Memlûk Devleti zamanında Mısır'daki müziğin hiçbir zaman araştırma konusu yapılmayışına da ayrıca değinmekte ve bundan esef duymaktadır (sayfa 235). Bu hususta Wright'a katılmamak mümkün değildir. Zira Memlûk Devleti zamanında müzik, müzisyenler ve şarkıcılar saray ve toplum hayatında büyük öneme sahip ve bu hususta ilginç ayrıntıları günümüze ulaştıran eserler mevcut iken, konu hak ettiği ilgiyi hâlâ görememiştir. Bu nedenle Wright'ın çalışması, özellikle Ortaçağ müzik tarihi alanında araştırma yapmak isteyenler için temel eser niteliğindedir.

Fatma Akkuş Yiğit*

* Yrd. Doç. Dr., *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü.*